

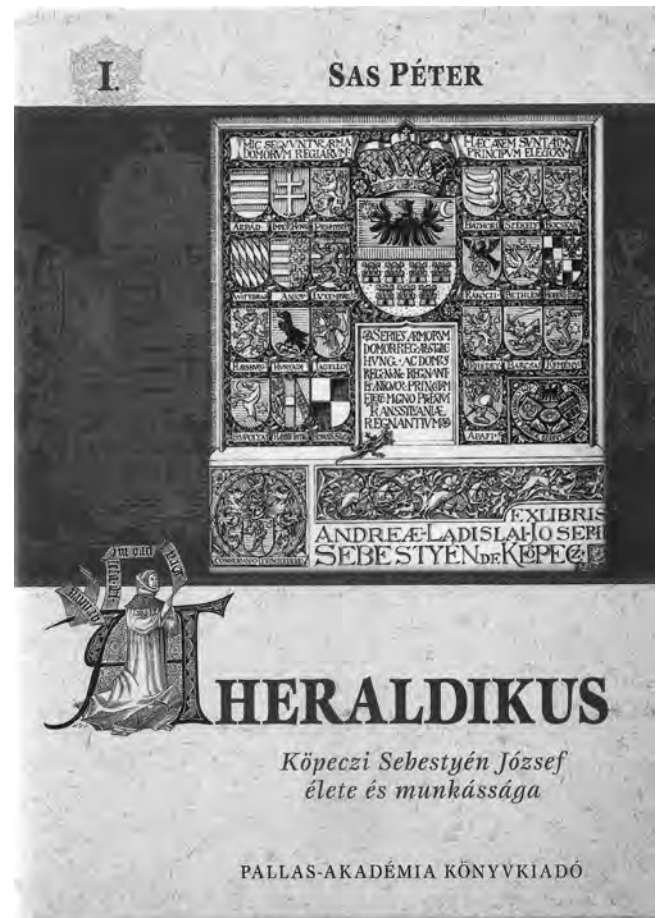
KÖNYVISMERTETÉS

A kevesebb több lett volna. Sas Péter monográfiája Keöpeczi Sebestyén Józsefről

Sas Péter: A heraldikus – Keöpeczi Sebestyén József élete és munkássága. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó, 2011. A kötet szöveg- és képanyagát összegyűjtötte, összeállította és szerkesztette Sas Péter. 1272 p. (ISBN: 978-973-665-328-5)

Két monumentális kötetet tett le az olvasó asztalára *Sas Péter* budapesti művelődéstörténész, az MTA Irodalomtudományi Intézetének tudományos munkatársa. Az első 624, a második 646 oldal. Ebből a Sebestyén életútjáról szóló rész illusztrációval, jegyzetekkel együtt 106 oldal. Az első kötet nagy részét a közölt 919 dokumentum – főleg levelek – teszi ki. A második kötet Sebestyén munkásságát mutatja be. Közel felét egykor közölt vagy kéziratban maradt tanulmányai alkotják, 324 oldal képanyag, ebből 70 oldal színes.

Keöpeczi/Köpeczi Sebestyén József (1878–1964) erdélyi heraldikus, címerművész volt. 1903–1914 között a Kolozsváron kiadott *Genealógiai Füzetek* munkatársa, 1903–1911 között társszerkesztője. A folyóiratban, melynek megszűnése után Budapestre távozott, közel száz rajza, főleg címerrajza és számos tanulmánya jelent meg. Ő illusztrálta Sándor Imre: *Czímerlevelek* (Kolozsvár, 1910 és 1912) című, két kötetet megért gyűjteményét, melyben 259 heraldikai rajza jelent meg. 1915-től hivatalosan használhatta a *Magyar Királyi Országos Levéltár megbízott címerfestője* titulust. Ebben a minőségében ő rajzolta meg a Magyar Királyság 1915-ös középímerét és pecséttrajzát. Az első világháborút követően a Székely Hadosztályban harcolt, annak fegyverletétele után tisztársával együtt a brassói Fellegvárba internáltak. Onnan a háromszéki Köpec faluba került és 1919–1940 között itt élt családjával. Nevéhez fűződik a Román Királyság 1921-es címerének megalkotása. 1926-ban címerekkel díszítette a köpeci református templom belsejét. Ő a fő illusztrátora Lukinich Imre: *A bethleni Bethlen család története* (Budapest, 1927) című monográfiájának. A bécsi döntést követően Kolozsvárra költözött, az Egyetemi Könyvtárban dolgozott. Számos címertani, művészettörténeti, építészettörténeti tanulmányt közölt. Rengeteg címert festett, sok könyvjegyet rajzolt, emléktáblákat díszített, családfákat rajzolt. Heraldikai munkássága mellett jelentős a műemlékvédelmi tevékenysége is.

1. kép: Az első kötet borítója

Sas Péter könyve az első átfogó munka, amely a méltatlanul mellőzött heraldikus életútját, életművét igyekszik a nagyközönség elé tárni, mégpedig a kor művelődéstörténetébe ágyazottan.

A könyvnek pozitívumai – elsősorban a dokumentumokhoz tartozó igen hasznos jegyzetanyag – mellett számos hiányossága van. Ezek nagy része kiküszöbölhető lett volna, ha az anyagot lektoráltatják. Érthetetlen ennek hiánya egy ekkora volumenű, tudományosnak szánt kiadvány esetében!

Emellett jót tett volna, ha idegen, de hozzáértő kézre bízzák a szerkesztést. Mert ha valaki egymagában szerző, anyaggyűjtő, szerkesztő és képszerkesztő, bizonyára elfogult saját anyagával szemben, s nem képes válogatni, sajnál bármiről is lemondani. A kiadvány tudományos értékének kárára válik, hogy nem jelöli az illusztrációk forrását, sőt, az első kötetben még képaláírások sincsenek. A forrásmegjelölés a monografikus részben is kívánivalót hagy maga után, sok információ esetében hiányzik a hivatkozás.

Sas Péter a bevezetőben magyarázza, miért nem a *Keöpeczi*, hanem a *Köpeczi* névalakot használja. „Korunkban a helyesírási követelmények értelmében a köpeczi névalak használata a megfelelőbb, a régies, vagy inkább régieskedő keöpeczi helyett.” (11.) Ha a mai helyesírási követelményeket vesszük alapul, akkor a „z” betűnek is tűnnie kellene, mert a ma használatos alak *köpeczi* lenne. De esetünkben nem erről van szó. A szerző a továbbiakban Pálmay József genealógiai gyűjteményére hivatkozik, miszerint ott *köpeczi* előnévvel szerepel a család. A *Háromszék vármegye nemes családjai* (Sepsiszentgyörgy, 1901) című munka kiadásakor a köpeczi névalak volt a helyes, mint ahogyan ma a köpeczi lenne. De ez csupán a család nemesi előneve, predikátuma.

„Megmaradt hivatalos okmányai, így születési anyakönyve és házassági okirata alapján minden esetben a köpeczi előnévforma olvasható” – áll továbbá a bevezetőben. Ezzel szemben a Széki Református Egyházközség születési anyakönyvében – melyet jelenleg a kolozsvári állami levéltár gyűjteményében őriznek – mindenféle előnév nélkül mindössze Sebestyén József név szerepel. Szintúgy a Köpeczi Református Egyházközség családkönyvében csak egyszerűen Sebestyén Józsefként nősült 1919-ben. Ugyanott, de már a születési anyakönyvben apaként előnévvel szerepel, két gyermeke esetében különbözőképpen. András fia születésnek bejegyzésénél 1920-ban köröspataki és köpeczi Sebestyén Józsefként, egy évvel később, Albert fia születésekor már Köröspataki és Keöpeczi Sebestyén József néven. Első esetben nemesi előnévként, kis betűvel, utóbbiban nagy betűvel, egyfajta felvett előnévként, művésznévként. Látszik, hogy ekkor még nem alakult ki névhasználatának végleges alakja.

A szerző még Szinnyei József irodalmi adattárára (*Magyar írók élete és munkái I–XIV*. Budapest, 1891–1914) hivatkozik, miszerint ott köröspataki és köpeczi előnévvel szerepel. Valóban, ott viszont a név után, zárójelben jelennek meg a predikátumok, és korábban: 1907-ben.

Egyszóval, a szerző érvelése nem meggyőző. Sebestyén valójában nem volt teljes mértékben következetes névhasználatában, de az 1920-as évek elejétől már szinte kizárólag a Keöpeczi Sebestyén József nevet használta, amikor nem rövidített (K. Sebestyén József). Néha még becsúszott egy-egy Köpeczi-s változat. Ám arra törekedett, hogy magát az e betűvel is megkülönböztesse másoktól. Az 1608-ban kiállított nemesi levélben szereplő előnév mintájára (*de Keopecz*) vette fel az előnevet. A köpeczi templom déli bővítésének megnyezetkazettáira a helybeli családok címereinek festménye alá odaírta mindegyik előnevét is. Sajátja elé a Keöpeczi előnevet írt, a többi – Bocz, Balázs, Benkő, Deák, Égető, Gúzs, Kaller, Nagy, Nagy-Sugár – elé egyszerűen Köpeczi-t, tehát e

nélkül. Haza írt leveleit mindig így címezte: Keöpeczi Sebestyén Józsefné. Jelentős műveit Keöpeczi Sebestyén Józsefként írta alá. Értelmezésünkben a Keöpeczi előnév alkalmazása az indokolt, hisz a heraldikus azt használta művésznévként, s ismerői a címerművészt tisztelték benne.

„A budapesti országos mintarajziskolában megkezdett tanulmányait 1902-ben fejezte be.” – állítja a szerző mindenféle hivatkozás nélkül. (20.) A Magyar Képzőművészeti Egyetem hallgatói nyilvántartásából viszont az derül ki, hogy Sebestyén József a jogelőd, a Magyar Királyi Országos Mintarajziskola és Rajztanárképzőt kizárólag mint vendégdiák látogatta mindössze 1898 őszén.

„A heraldika, a címertan világába Sarkantyús Richárd Gyula vezette be” (21.) állítja a szerző, aki korábbi írásaiban azt is tudni vélte, hogy az oktatás Nagyváradon történt. Itt sem találunk hivatkozást. Arról sincs szó, ki lehetett az a – máshol kiváló heraldikusnak titulált – Sarkantyús Richárd Gyula. Ilyen nevű heraldikusunk nem volt. Tulajdonképpen egy, a Genealógiai Füzetekben rendszeresen közlő genealógus, *nagyváradai Sarkantyús Gyulay Richárd* – saját névhasználatában Rikárd – bonyolult nevének elemeit cserélte fel valaki – a Wikipédia internetes lexikon is ezt a téves alakot szőrja – s vette át ellenőrizetlenül a szerző. A nemesi előnévből helyszín lett, a Gyulay vezetéknevből második keresztnév.

„Az 1907. esztendő első félévében, április–májusban – a kor általános szokása szerint külföldön – Bécsben, Münchenben a festészeti főiskolán és párizsi tanulmányútján tökéletesítette művészeti és heraldikai ismeretét.” (24.) A felsorolt városokban járhatott, múzeumaikat látogathatta, de a művészeti akadémiákon nem maradt annak nyoma, hogy ott tanult volna. Sem a bécsi, sem a müncheni *Akademie der Bildende Künste*, sem a párizsi *École Nationale Supérieure des Beaux-arts* matrikulájában nem szerepel Sebestyén neve – ellenőrizhető a tanodák honlapján.

„1915-ben felkérést kapott az összetett magyar birodalmi, ún. középcímer megtervezésére.” – írja a szerző. A következő mondatban már árnyal. „Pontosabban a heraldika szabályainak megfelelően a címerbővítés során a Fiume beékelés kettéosztására, Bosznia és Hercegovina címereinek beillesztésére”. (30.) Itt megint ködben tapogatózunk. A középcímer nem Sebestyén tervezte. Azt a bécsi kancellárián tervezték meg. Ugyanis az Osztrák–Magyar Monarchia 1908-ban anektálta Bosznia és Hercegovina tartományt, ám azóta annak címerét – nem címereit – nem szerkesztették be egyik állam jelképebe sem, mert nem tudtak kiegyezni azon, hogy Ausztria, avagy Magyarország címerét bővítsse. Az első világháború szorításában végre már a jelkép útján is jelezni kívánták a tartomány fölötti uralmat, s az a kompromisszumos döntés született, hogy mindkét állam címerébe beillesztik, ugyanúgy, ahogyan Dalmácia is mindkettőben szerepelt. A címert magát Hugo Gerard Ströhl osztrák heraldikus, híres címerművész megrajzolta, megfestette. Ekkor, az autonómia jegyében, a magyar fél is megrajzoltatta a Magyarországra vonatkozó címereket – kis- és középcímer – két-két alakban, angyal pajzstartókkal, illetve cser- és olajággal övezve, valamint az új középcímeres állampecsétet. Éppen kéznél volt Sebestyén: jókor, jó helyen. Frissen kapott arra engedélyt, hogy

használhassa a Magyar Királyi Országos Levéltár megbízott címerfestője titulust. Egyszóval, nem államcímer tervezéséről, csupán lerajzolásáról van szó. Ezzel semmiképpen sem áll szándékunkban Sebestyén érdemeinek csökkentése, csupán a valós tényállás rögzítése.

Sebestyént, mint a fegyverét letett Székely Hadosztály tisztjét a brassói fellegvári börtönbe internálták. Ott együtt raboskodott a későbbi gyulafehérvári püspökkel, Márton Áronnal, akiről Sas Péter azt írja: „akkor főhadnagyi rangban szolgálatot teljesítő tábori lelkész volt”. (35.) A rang valós, ám Márton Áron nem lelkészkedett még ekkor: csak 1920-ban iratkozott be a gyulafehérvári szemináriumba, 1924-ben szentelték pappá.

Néhány sorral alább, a fellegvári viszonyokat ecsetelve azt írja a szerző: „Valóságos adat, hogy sok hadosztályost kivégeztek, mások a börtönben pusztultak el”. (35.) Itt sem találunk semmiféle hivatkozást. Sas Péter állításával szemben Gottfried Barna–Nagy Szabolcs szerzőpáros *A Székely Hadosztály Története* (Barót, 2011) című könyvéből ilyesmire nem derül fény. Sőt, a két szerző, tudományos kutató – a Szabolcs-Szatmár-Bereg, illetve a Veszprém Megyei Levéltár munkatársa – érdeklődésünkre megerősítette, hogy nem történtek kivégzések, még indokolatlan atrocitások sem.

Nagyrománia címerének megtervezője – alcím a könyvben. (45.) A kijelentést árnyalni kell: a címer alkotója Sebestyén, mert nem nevezhetjük egyedüli tervezőjének. Sas Péter megállapítása, miszerint mintául a magyar közép címer szolgált, nem felel meg a valóságnak. Tény, hogy mindkettő negyedelt és ékelt nagypajzsának negyedik mezejét foglalja el Erdély jelképe, ám Románia címerének megvolt az alapja: az 1872-ben törvényesített, Szathmári Pap Károly által készített román államcímer. Ám más tervek is születtek. Ferdinánd király – aki a szerző állításával ellentétben igenis értett a heraldikához – kinevezett egy címerbizottságot, melyet az új jelkép megtervezésével bízott meg. Időközben annak összetételét módosította. A testületben születtek tervek, de vagy a tagok nem értettek egyet, vagy a királynak nem tetszett a bemutatott változat, így a megoldás váratott magára. A külföldről hazaérkező Alexandru Tzigara-Samurçuş, a király bizalmi embere, akit a testület tagjává tett, látva a meddő próbálkozásokat, ajánlotta Sebestyént, akit Sepsiszentgyörgyön ismert meg, miközben a Székely Nemzeti Múzeum védelmének korábbi megszervezőjeként, a múzeumok főfelügyelőjeként az intézményben járt. Felfogadásához ki kellett kérni Constantin Argetoianu belügyminiszter jóváhagyását, ugyanis Sebestyén alig két éve még a román hadsereg ellen harcolt. Samurçuş beszámolója szerint Sebestyén néhány vázlatot készített, egyik elnyerte a király tetszését, az lett a végleges címer, amelyet Sebestyén kidolgozott. Románia címere három változatban készült el: kis-, közép- és nagycímer.

A szerző még közli, hogy elismerésképpen az I. Károly király által 1881-ben alapított Román Koronarend tisztí kerestjét adományozták a heraldikusnak. A mellékelt képen egy kitüntetés látható. Szakember számára nem kérdés, hogy nem a jelzetről van szó. A keresztbe tett kardok rögtön elárulják, hogy a képen bemutatott kitüntetés katonai tagozatú, míg Sebestyén kizárólag polgárit kaphatott. Másodszor,

azért nem kaphatta ezt, mert ez 1938-as változata az érdemrendnek, négy megkülönböztető jel árulkodik erről. Harmadszor, mert ezt a fajta – a kereszt és szalag közé ékelt koronás – változatot különleges érdemekért adományozták, s csupán katonai tagozatnál. Ezen felül, a bemutatott kitüntetés nem tisztí, hanem lovagkereszt – ezt a szalag árulja el. Egyértelmű, a világhálóról horgászták le a képet. Magát az internetes tájékoztató módszerét nem vetjük el, de az adatokat ellenőrizni kell. Ezen kívül illik feltüntetni a forrást. Különben a világhálón megtalálható a kérdéses kitüntetés, több példányban is.

Az sem helytálló, hogy nem hozták kapcsolatba nevét az államcímerrel. Az *Universul* című napilap egyidőben a Hivatalos Közlönyben való megjelenéssel, 1921. július 29-én (39. évf. 169. sz.) címlapján közölte az alkotója által aláírt új román államcímer, ugyanúgy az *Ilustrația* című folyóirat 1921. decemberi (10. évf. II. folyam, 9. sz.) számának 2. oldalán ott díszleleg a Román Királyság nagycímerének heraldikai rajza, szerzője jól olvasható aláírásával: *J. Sebestyén de Keöpecz*. Sebestyén valóban nem kapta meg a megérdemelt publicitást, de titoktartásról szó sincs.

A szövegben kétszer is megjelent, hogy Sebestyén készítette *ex librist* dr. Nicolae Igna őrnagy-orvosnak. A mellékelt illusztráció (II. kötet, 569.) valóban a gyulafehérvári katonatorvos könyvjegye, ám sajátos betűi messziről elárulják, hogy azt Gy. Szabó Béla készítette. Rá utal a fametszet stílusa is. S ha mindez nem lenne elég, ott a művész szignója: SZ. B. Ugyanazon oldalon a könyvjegyek között még szerepel egy, amelyet neki tulajdonítanak a kötetben, ám a kolozsvári egyetemi könyvtár szecessziós stílusú *ex librise* ismeretlen művész munkája. Sas Péter hangsúlyozza, hogy a legszebb és legdíszesebb könyvjegyet Sebestyén magának készítette, ám az *Ex libris Josephi Sebestyén de Keöpecz* feliratú könyvjegy a legegyszerűbb a könyvben felsorakoztatott *ex librisek* közül. Ennek okán lehet a legszebb, de nem legdíszesebb.

Heraldikusról szól a könyv, s a hatalmas illusztrációs anyag között 80 oldalon Sebestyén egykori, műemlékekről készült fényképfelvételeit közlik. Ezt meg lehetett volna spórolni. Mint ahogyan a rajzok közül is válogatni kellett volna. Igen sok a Bethlen-monográfiában közölt 35 oldalnyi épületrajz és 37 oldalnyi vázlat. A színes képek java része erőltetett. A 70 színes oldal illusztrációi között olyan szépiák vannak, melyek fekete-fehérben is ugyanannyit jelentettek volna, szürke árnyalatú fekete-fehér kép is került a színes táblákra, névjegyek, kéziratok, melyeknek semmi különlegessége nincs. Ott van két jegyzetfüzetnek a szürke, semmitmondó borítója, olyan papírlapok, amelyeken az ecsetét próbálta a művész. Vagy a román királyi korona fotója szépiásítva, Mária királyné tusrajza, Sebestyén szürke sírköve. Színes címerábra kevés van. Egyes kis felbontású fotókat túlzottan felnagyítottak, úgynevezett pixeles képek lettek, vagy emléktábla részletét nagyították ki olyannyira, hogy az már zavaróan hat, élvezhetetlen.

Köpeczi Sebestyén József munkáiból című illusztrációk között három osztrák–magyar közös címer jelenik meg (II., 435.). Ezek nem Sebestyén, hanem Hugo Gerard Ströhl rajzai. A két következő oldalon Magyarország 1915-ös címerváltozatai, már Sebestyén rajzai, de ezeket egyszer már

megjelentették *A magyar heraldika jellemző sajátosságai* című tanulmány (II. 28–31.) illusztrálásaként. Ott teljesen indokolatlanul, hisz az illusztráció nem talál a szöveghez, amelyben az erdélyi fejedelemségkori címerek jellemzőit ecseteli a heraldikus. (Az eredeti közlésben – Genealógiai Füzetek 3. évf., 1905. októberi sz., 91–92. – nincs illusztráció.)

A színes képek között Sebestyénnek tulajdonítják az 567. oldalon megjelenő Bethlen-címert, pedig az Bundschuh Ottó festménye.

Az 573. oldalt Románia címerváltozatainak szentelték, ám egyik sem Sebestyén munkája. Az első, képaláírása szerint, az „Egyesült Román Fejedelemségek címere 1877-ben”. Ezzel szemben a szív pajzsban levő Cuza-címer elárulja, hogy 1866 előtti, mivel Alexandru Ioan Cuza uralkodót akkor lemondatták. Valójában Szathmári Pap Károly által 1863-ban festett címerről van szó. A második kortárs, vektoros rajz, aláírása szerint a „Román Királyság címere 1881-ben”. Ez sem talál. A képen Romániának még a királyság előtti, 1878-ban felvett címere látható, de hibásan, mivel a címerpalástra a királyi acélkoronát helyezték. A harmadik címer szintén vektoros ábrázolás, a szöveg szerint a „Román Királyság címere 1922-ben”. Tulajdonképpen a román közép címer, de egy évvel korábbi. A negyedik „Románia Szocialista Köztársaság 1965-ös címere”. Nem világos, hogy erre miért volt szükség. Ezt az oldalt megtöltötték a világhálóról lemásolt hibás címerekkel, melyeknek nincs köze Sebestyénhez. Ehelyett meg kellett volna jeleníteni a Román Királyság 1921-es címerét, mégpedig három változatban. Mégiscsak Keöpeczi Sebestyén József legnagyobb megvalósításáról van szó. Ezzel szemben csupán a közép címer képét közlik, s oly kis méretben, hogy aki nem tudja, mit ábrázol, nem is jön rá.

Az 574. oldalon megjelenik a Sebestyén család házának képe, de semmitmondó aláírással: „Köpeczi falurészlet”.

Az 599. oldalon három címert találunk közös aláírással: „A Magyar Unitárius Egyház címerábrázolásai”. Közülük az első nem az egyházé, hanem Köpec községé, a harmadik az unitáriusoké, ám az nem Sebestyén, hanem Tóth István festménye.

„Erdély egyszerűsített címere” – hirdeti a képaláírás a 605. oldalon. Mihez képest egyszerűsített, amikor Erdély teljes címere megjelenik a pajzsban zárt fejedelmi koronával. Emellett tölgy-, illetve olajág szegélyezi a pajzsot.

A színes címereknél tartva, hiányoljuk a *Keöpeczi Nemes Sebestyén Család Czímerét* is. A művész festett abból néhányat.

A képanyagon látszik, hogy mindent, ami a szerző-szerkesztő keze ügyébe került, betett a könyvbe. Sokat kétszer is. Jól megválogatva, a kevesebb több lett volna.

A monográfia összegyűjti Sebestyén József „valamennyi, írásban megjelent szaktanulmányát és kéziratban maradt munkáját” – írja Sas Péter a fűlszövegben. Ehhez képest hiányoznak a németül és románul írt, megjelentetett dolgozatai, melyeket – ha már egészet akar valaki közölni – be kellett volna szerkeszteni eredetiben és fordításban is.

De nemcsak hiányról, hanem többletről is beszámolhatunk. *Megjelent munkái* felsorolásnál az 1920-as évszám alatt három címet találunk: *A román államcímer* (Közölve Sas

2. kép. A Román Királyság 1921-es nagycímere J. Sebestyén de Keöpecz aláírással. Megjelent az Univercul című napilap (39. évf. [1921. júl. 29.] 169. sz.) címlapján (A könyv nem közli)

Péter: *Az 1921-es román államcímer keletkezéséről*. In: A közművelődés szolgálatában. Antológia a Művelődés 1990–1994-es évfolyamaiból); *Báthory Kristóf fejedelem arcképe; Báthory István király arcképe* (In: Sándor Imre: *Kolozsvár címeres emlékei* – mindkettő). Az elsőnek mi köze lenne 1920-hoz, nem tudni. Az 1921-es államcímeréről egy évvel korábban írni, már profécia lett volna... Különben nincs is szó Sebestyén valamely munkájáról, csupán egy, a Sas Péter által jegyzett, a *Művelődés* c. folyóirat mellékletében, a *Könyvesház* 1992. évi 2. számában megjelent, s a későbbi antológiába bevalogatott írásról, amelyben a heraldikus Jakubovich Emilnek írt 1921 végén kelt levelét közli. Sebestyén abban írja le a román állam általa tervezett címerét. A másik két anyagnak annyi köze van 1920-hoz, hogy Sándor Imre *Kolozsvár címeres emlékei* című, a Genealógiai Füzetekben 1913-ban folytatásban megjelent munkáját akkor újra kiadták egyetlen füzetbe szerkesztve. Ennek egyik alcíme: *Báthory Kristóf címerei. 1580. 1581.* Ebben Sándor Imre leírja a vajda két címeres emléktábláját, valamint egy, a római katolikus gimnázium dísztermében levő életnagyságú, sarkában címerrel megjelölt, őt ábrázoló olajfestményt. A szerző lábjegyzete: „A costum Sebestyén József festőművész leírása”. Tehát, Sas Péter kiemelt egy Sándor Imre által írt dolgozatból egy passzust, annak címet adott, és Sebestyén írásaként tette közzé: *Báthory Kristóf fejedelem olajfestménye*, 1920. (II., 95.) Ugyanígy járt el a *Báthory István arcképe* című alfejezettel, melyet szintén Sebestyén neve alatt tett közzé: *Báthory István király*

3. kép. Keöpeczi Sebestyén József aláírása

olajfestménye, 1920. (II., 96.) Érthetetlen, miért kellett ily hamisításokhoz folyamodni. Sebestyén életműve ezek nélkül is kitesz egy kötetre valót.

A közölt tanulmányokat jó lett volna gondozni. Egyetlen példát hozunk fel. *A címer története* című, 1928-ban írt, kéziratban maradt dolgozatában, melyet Sas Péter beszerkesztett könyvébe, többek között ez olvasható: „Erdély címere mai formájában legelőször Báthory Zsigmond nagypecsétjén jelenik meg, 1590-ben. Erdélyen kívül a fejedelem hármás, sárkányfogát ábrázoló címere, a német-római szent birodalmi sas kebelén – mert birodalmi herceg volt – továbbá Munténia és Olténia egyesített és Moldva bölényfejes címere is szerepel, mert ez országoknak is ura volt.” (II. kötet, 234.) Ebben a rövid passzusban két alapvető hiba van. A szóban forgó nagy pecsét nem a jelzett időben, hanem öt évvel később keletkezett. Ugyanis mind Havasalfölddel, mind Moldvával 1595-ben írták alá a vazallusi szerződést, s ugyanabban az évben kapott birodalmi hercegi címet a fejedelem, akinek családi címere – a rangemelési oklevél szövegében – farkasfogakat tartalmaz. A másik tévedés, hogy Erdély címerének elemei együttesen nem ekkor jelentek meg legkorábban. Báthory Kristóf vajda 1580-ban kiadott emlékérmén már szerepelnek. Ezeket a hibákat szerkesztői jegyzettel korrigálni lehetett volna.

Az első átfogó, Keöpeczi Sebestyén József életét és művét áttekintő munka a heraldikus halála után 47 évvel jelent meg. Ha eddig váratott magára a könyv, még egy kis időt rá kellett volna szánni a felületességek küszöbölése érdekében. Az eredeti szándék – tudnillik, hogy a könyv célja minél több emberrel megismertetni a címerművészt és munkásságát – jobban megvalósult volna, ha a képanyag és a dokumentum anyag alapos megválogatásával olcsóbb kiadvány készül. A két vastos kötet ára a kiadó könyvesboltjában 265 román lej (közel 19 ezer forint), kedvezményrel 225 lej (mintegy 16 ezer forint). A kevesebb több lett volna.

Szekeres Attila István

Jelképek a Székelyföldön. Címerek, pecsétek, zászlók. (Szerk. Mihály János.). Hargita Megye Tanácsának Műemlékvédelmi Közszolgálat – Hargita Megye Hagyományörzési Forrásközpont – Udvarhelyszék Kulturális egyesület – Hargita Népe Kiadó. Csíkszereda, 2011. 290. p. (ISBN 978-973-1879-38-3.)

A könyv a 2009-ben megalakult Székely Címer-, Pecsét- és Zászlótörténeti Munkacsoport tevékenységének eredménye.

Tudományos igényességgel készült, ugyanakkor a legszélesebb, történelmi jelképek iránt érdeklődő nagyközönségnek is szól. Megnyugtató módon bizonyítja, hogy Székelyföldön nemcsak igény van a múlt jelképeinek megismerésére és jelenkori használatára, de vannak helyi történész szakemberek is a múlt emlékeinek szakszerű feltárására, ápolására. A könyv három nagy fejezetre tagolódik. Az első (*Címerek*) két dolgozatot tartalmaz, mindkettő szerzője Szekeres Attila István. *A székely címer* című tanulmány összefoglalja a régebbi és újabb székely címer kialakulásának történetét, bemutatja az ezzel kapcsolatos legendaképződés főbb állomásait. *A székelydályai református templom címerei* című tanulmány pedig bemutatja és elemzi az 1500-as évek elején festett címerek jelentőségét és megoldást keres értelmezésükre. A második, a kötet legterjedelmesebb részét kitevő rész a 18–20. századi székelyföldi pecséthasználat emlékeit veszi számba hét tanulmány keretében. A törvényhatóságok, városok, községek, egyházi intézmények pecsétjeit és bélyegzőit mutatja be megfelelő részletességgel. Négy tanulmány szerzője Pál-Antal Sándor, egyé (*Csíkszéki római katolikus plébániák*) pedig Bicsok Zoltán. Külön ki kell emelnem Pál-Antal Sándor ebben a részben szereplő historiográfiai tanulmányát: *Pecséttani kutatások Erdélyben* címmel, amelynek melléklete 150 tételből álló erdélyi pecsét-történeti bibliográfiát is közöl, valamint Zepezsaner Jenőnek *A székely nemzet pecsétje* című összefoglalását a napjainkban is meglévő ezüst pecsétnyomó történetéről. A kötet harmadik része Mihály János két tanulmányát tartalmazza, egyik *A hadakozó székelység hadijelvényeiről, zászlóiról* szól, a másik pedig a – *Magyar nemzeti színek a Székelyföldön 1848–1849-ben* címmel – számos zászlótörténeti érdekesség mellett 48-as, eléggé viharvert zászlók napjainkban történő felbukkanásairól is beszámol. Kifejezetten igényes kivitelű, kemény táblás tanulmánykötet, amelyet öröm kézbe venni. A könyv egyharmadát teszik ki a többnyire színes, jó minőségű képek, amelyek a pecsétábrák is látszanak, azok értelmezhetőek, szervesen illeszkednek a tanulmányok szövegéhez. Örömmel nyugtáztathatjuk, hogy Székelyföldön jó színvonalon művelik a pecséttant, címertant és a zászlótörténetet. A könyv tartalmát tekintve alig-alig akad szóvá tenni való. Az Árpádok vörös-ezüst sávzott címerével kapcsolatban nem szerencsés „Árpád-sávoss” címerről beszélni (33., 37., o.), a kifejezés 1944-es használata miatt. A magyarországi heraldikai irodalomban kerüljük a kifejezés használatát. Néhol a hivatkozások esetén érdemes lett volna a források is vizsgaszamenni. A régi székely címer meglétét az irodalom Cserey Farkasra vezeti vissza (16-17. o.), de nem tudjuk meg, hogy ő írt-e erről valahol. Másodlagos irodalomra hivatkozva említi a könyv, hogy a székely vármegyék pecsétnyomóját a Magyar Országos Levéltárban őrzik (79. o.), de ezt nem ellenőrizték le, hogy valóban így van-e. Szerencsére csak néhány szerkesztési, korrektúrázási hiba (15. o. 4. jegyzet hiánya) maradt benne a szövegben, amely ezzel együtt is vitathatatlanul a székelyföldi címerek, pecsétek és zászlók nagy haszonnal forgatott kézikönyve lesz a következő években. Érdemes volt megjeleníteni, várjuk a folytatást.

Rác György